

Amb l'economia de mercat, la vida diària dels romanesos no ha millorat gaire i fins i tot ha empitjorat en alguns sentits.

CARLES CAPDEVILA

INTERNACIONAL

Bulgària i Romania, entre la conflictivitat política i l'entrada a Occident

L'Europa oblidada

La caiguda dels règims comunistes de l'Est ha tingut evolucions diferents segons cada estat. En el cas de Bulgària i Romania, la liberalització de l'economia ha provocat inestabilitat política i social que, d'altra banda, no ha aturat el camí de la inserció a Europa.

Des de l'aixecament del Teló d'Acer i l'enderrocament dels règims comunistes de l'Europa de l'Est, els ciutadans del costat occidental d'aquella divisió artificial han anat redescobrint la realitat d'unes diferències dintre la regió que els sistemes totalitaris dels darrers quaranta anys havien diluït. En el marc d'aquest interès renovat, es pot apreciar que alguns països han rebut una atenció prioritària: Rússia pel seu estatus de potència, l'ex-Iugoslàvia pels efectes devastadors de la seva dissolució, i una troica de països de l'Europa Central —Polònia, Hongria i la

despareguda Txecoslovàquia— que per motius geogràfics, històrics i culturals ens resulten més propers. Efectivament, aquests darrers països han assolit en poc menys de tres anys unes quotes molt respectables de desenvolupament democràtic, de progrés en la transició a l'economia de mercat i de pacificació social. Són membres associats de la CE i receptors d'un volum considerable d'inversió estrangera. Budapest serà la seu de la pròxima Exposició Universal i Praga ja s'ha convertit en una de les destinacions turístiques preferents del continent. En poques paraules, Polònia, Hongria, la república

Txeca i Eslovàquia van recuperant lentament el protagonisme polític i econòmic que el sistema anterior els havia negat.

Ara bé, ¿què se n'ha fet, de països com Romania i Bulgària? ¿Van seguint també, encara que amb més lentitud, el camí de la reforma o, contràriament, com pensen alguns, han experimentat només petits retocs en unes estructures que continuen essent bàsicament autoritàries?

Després de viatjar per aquest dos països, podem afirmar que presenten indubtablement una situació prou difícil. Confrontacions polítiques internes amb molta crispació i sistemes polítics no plenament de-

mocràtics (sobretot a Romania), economies encara completament dominades per un sector públic ineficient, conflictes de caire nacionalista tant a l'interior com amb alguns dels veïns i unes poblacions tan durament colpejades per les limitades transformacions econòmiques que decideixen d'emigrar.

Ambdós països havien pertangut històricament a l'Imperi Romà: recordem les campanyes de l'emperador Trajà per a sotmetre el territori dels tracis, a l'actual Romania. Les tribus esclaves provinents de l'est que s'establiren a la regió des del segle VI foren assimilades per la població d'origen traci, en el cas de Romania, però passaren a constituir el gruix de la població, en el de Bulgària. Els romanesos són consegüentment llatins des del punt de vista ètnic i lingüístic, mentre que els búlgars són tan eslaus com els russos o els polonesos. La influència bizantina posterior es manifestà en l'art i en l'adopció per ambdós pobles de la religió cristiana ortodoxa. La història moderna dels dos territoris fou marcada profundament per la seva inclusió dins l'Imperi Otomà, si bé els principats romanesos de Transilvània i Moldàvia gaudiren d'una certa autonomia política sota els turcs i a partir de final del segle XVII caigueren sota el domini dels Habsburg. L'alliberament definitiu, la integració territorial i el naixement dels estats de Romania i Bulgària es produïren en la dècada del 1870. La decisiva participació de Rússia en la guerra de la nació búlgara contra els turcs (1877-78) és un dels motius de la tradicional amistat entre aquests dos pobles eslaus. N'és una prova el fet que el monument més destacat de Sòfia, l'església neo-bizantina d'Aleksandr Nevski, fos erigida en record dels 200.000 soldats russos que moriren en aquest conflicte. Tampoc no hem de passar per alt la gran proximitat lingüística entre el búlgar i el rus (s'escriuen amb el mateix alfabet ciríl·lic), fet que afavorí la penetració de la influència russa en l'època comunista.

Després de prendre part en la Segona Guerra Mundial en el bàndol feixista, ambdós països caigueren en l'òrbita de Moscou. Sòfia fou sempre un aliat extremadament lleial al Kremlin; Stalin fins i tot considerà la possibilitat de convertir Bulgària en república soviètica. En canvi, el règim de Nicolae Ceaucescu es distancià progressivament de la Unió Soviètica, arran de la invasió de Txecoslovàquia, si bé sempre es mantingué en la més rígida ortodòxia estalinista quant a economia. La revolució sagnant que féu caure el *conductor* romanès el desembre del 1989 con-

Ion Iliescu, ex-membre del Partit Comunista, és ara president de Romania.

EFE

trasta amb la transició relativament tranquil·la esdevinguda a Bulgària.

Quasi tres anys després, la vida diària de la majoria de romanesos i búlgars no ha millorat gaire i en alguns sentits ha empitjorat considerablement. Botigues i comerços, en gran part privatitzats, ofereixen una selecció molt més àmplia de productes, però malauradament la liberalització dels preus i la inflació resultant han situat fora de l'abast del ciutadà mitjà els articles que no són de primera necessitat. Amb un salari mensual mitjà de 20.000 lei (5.000 pessetes), el comprador romanès ha de pagar 200 pessetes per un dentífric o 12.500 per una jaqueta de cuir. Amb tot, el desa-

nim molt palpable entre la població és atribuïble més aviat al daltabaix que ha significat veure insatisfetes les grans expectatives sorgides a conseqüència dels fets del 1989. Les famílies d'estatus social mitjà-alt a Bucarest tenen televisió de colors, vídeo, rentadora i poden pagar als fills unes vacances d'esquí. Recorden, però, encara les pitjors èpoques sota el règim anterior en els anys 80, quan el dictador romanès s'obsedí a pagar el deute extern del país a costa de fer passar fred i gana a la gent.

Comparada amb aquella esllavissada cap a uns nivells de vida pre-industrials, la situació actual és indubtablement millor, tot i les mancances: les calefaccions funcionen, però només a 17 graus, els aliments són abundants, tot i que de llet només n'hi ha en pols. Tanmateix, una bona part dels romanesos s'imaginava fa tres anys que l'economia de mercat els deslliuraria màgicament i instantània dels seus problemes. Tampoc no s'adonaven que alguns dels avantatges del sistema anterior, com l'ensenyament o sanitat gratuïts o els serveis públics fortament subvencionats, es perdrien a conseqüència de les reformes econòmiques. Acostumats durant quaranta anys a la plena ocupació i a un estricte igualitarisme, els costa d'assumir un atur del 9% i l'aparició de captaires als carrers, particularment nens de poca edat. Després de dècades amb la seguretat de tenir uns

mínims materials garantits, la incertesa dels temps actuals els aboca a la por i a la desil·lusió.

Amb aquesta realitat, les antigues societats homogènies de Bulgària i Romania s'han esquarterat en almenys tres grups. Per una banda, la supressió de prestacions socials ha portat l'aparició d'una categoria de persones que viuen en la pobresa o passen grans penúries, com jubilats, aturats, obrers industrials o nens abandonats (especialment a Romania). Els qui pateixen la crisi tan cruament decideixen en molts casos d'emigrar. L'èxode ha estat prou considerable: dues tercers parts de les 440.000 persones que demanaren asil a Alemanya al 1992 eren romanesos o búlgars. En l'altre extrem del ventall trobem els espavilats que han aprofitat les oportunitats que presenta en qualsevol moment històric i país la conjunció de dos factors com són la liberalització de preus i la gran demanda insatisfeta de béns de consum. Es tracta de persones que es dediquen sobretot a activitats improductives i de tipus especulatiu; sovint són membres de l'antiga *nomenklatura* que utilitzaven la seva influència política per als negocis. Aquests individus re-inverteixen poc i llueixen la seva riquesa –cotxes occidentals, antenes parabòliques– d'una manera que escandalitza la població. Finalment podríem parlar d'una classe mitjana que segurament viu un xic millor, encara que en molts casos gràcies als estalvis acumulats durant anys de no poder comprar gairebé res, si bé té dificultats per a adaptar la seva mentalitat als nou temps.

Les perspectives econòmiques globals a terme mitjà són esperançadores. Aquests països, amb una mà d'obra ben qualificada i barata que hauria d'atreure la inversió estrangera, disposen de recursos naturals (Romania té petroli), d'un gran potencial per a desenvolupar el turisme (esquí als Carpats de Romania, platges de la Mar Negra), d'una considerable riquesa agrícola i d'alguna especialització sorprenent en sectors d'alta tecnologia (en el cas de Bulgària, que aportà electrònica al programa espacial soviètic). Romania podria recuperar el seu paper de potència agrícola –sector que Ceausescu va pràcticament destruir per forçar la industrialització– un cop els nous sis milions de propietaris rurals, resultat de la privatització de la terra, puguin disposar de maquinària suficient. Bulgària és el primer país mundial productor i exportador, mesurat per càpita, de cigarrets. La pèrdua de llocs de treball d'un sector industrial hipertrofiat pot ser absorbida per l'encara deficient sector de

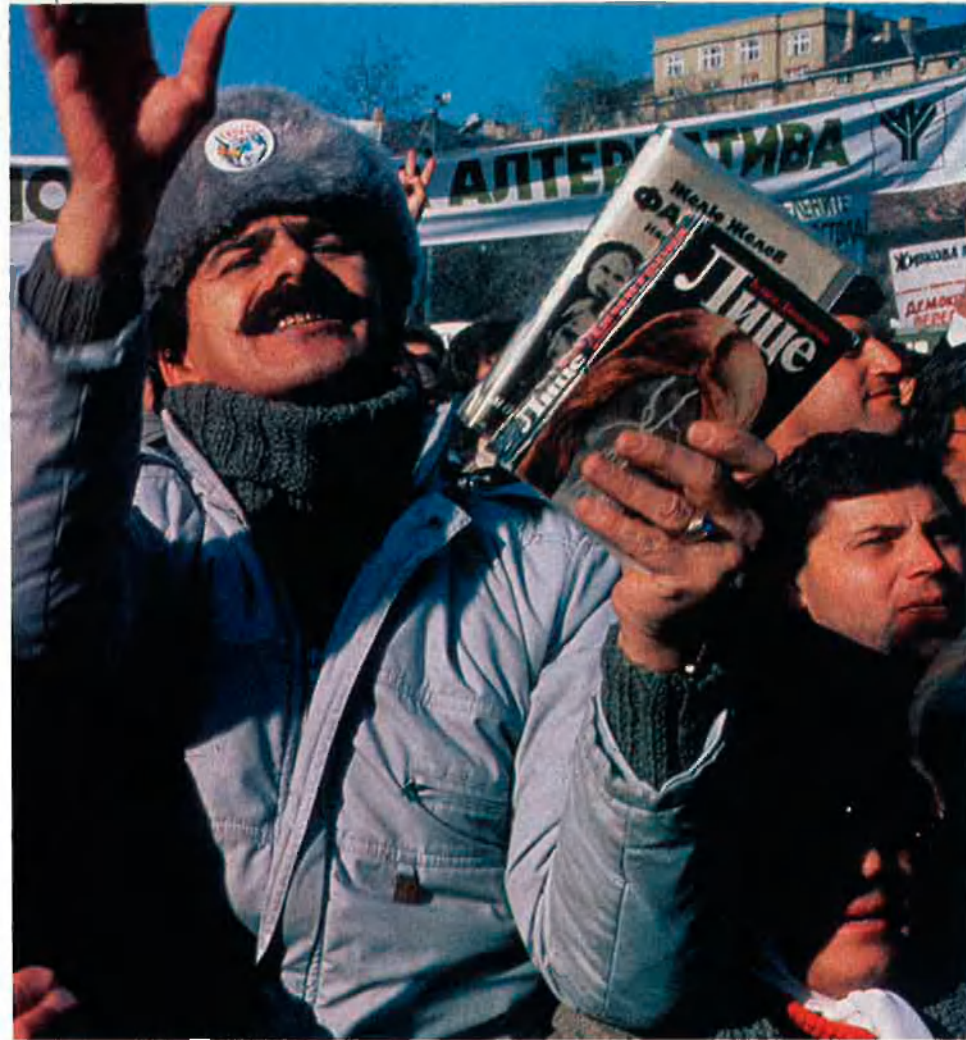
Les confrontacions polítiques internes i la difícil situació de l'economia pinten un panorama de conflictiu.

serveis. La gran davallada de la producció, especialment industrial, era inevitable en un primer moment, a conseqüència de l'ajustament entre l'oferta i la demanda i l'eliminació de la fabricació de molts productes inútils. A més, cal esperar que depenien en bona part, quant al comerç exterior, dels seus socis de la desapareguda COMECON (un 80% de les exportacions en el cas de Bulgària) aniran reorientant aquest sector de manera més equilibrada. Certament, resta molt a fer; el gruix de la indústria continua en mans estatals, no hi ha una classe empresarial amb experiència, ni un sector financer, la inversió estrangera és encara minsa i els EUA no atorguen a Romania l'estatut comercial de nació més afavorida pel poc progrés de les reformes polítiques.

La millora del clima polític, doncs, repercutiria positivament en alguns aspectes econòmics, però malauradament en tots dos països la situació es caracteritza per una excessiva polarització. D'una banda, uns governs dominats per elements de

l'antic Partit Comunista que han evolucionat teòricament a posicions socialdemòcrates, és a dir el president Ion Iliescu i la seva majoria parlamentària a Romania i el Partit Socialista a Bulgària, i, d'una altra, l'oposició més radicalment reformadora –les coalicions Convenció Democràtica (CD) a Romania i la Unió de Forces Democràtiques (UFD) a Bulgària–.

L'enfrontament polític en ambdós països entre aquests dos corrents evidencia divisions socials, culturals, d'edat, territorials i ètniques. Els individus que s'identifiquen amb els partits ex-comunistes són predominantment de nivell econòmic mitjà o baix, amb poca formació, més aviat grans i de zones rurals. A Romania el partit d'Iliescu també té una implantació territorial majoritària a regions com Valàquia o Oltènia (d'on procedia Ceausescu). Altra ment, els qui donen suport als partits més reformadors són de classe mitjana-alta o alta, nivell cultural alt, més aviat joves i residents en nuclis urbans. A Romania, el bastió electoral de l'oposició és a Tran-

tal social que és difícil de controlar.

EFE

silvània, concretament entre la població d'origen hongarès, circumstància aprofitada electoralment per Iiescu entre els sectors nacionalistes radicals. En el cas romanès, aquest fenomen de polarització i divisió ideològica de la societat arrenca de les revolucions de 1848; després d'un període d'hivernació forçosa durant el règim comunista ha ressorgit vigorosament a partir del 1989. Ja al segle XIX existia un debat entre els intel·lectuals afrancesats partidaris d'un model liberal, burgès, occidental i industrialista i els qui defensaven una visió més nacionalista, tradicionalista, de manteniment de l'espiritualitat i senyals d'identitat romaneses i de tarannà agrícola.

Així doncs, avui dia, el model d'exaltació nacional –hàbilment utilitzat per Ceausescu– i de rebuig d'Occident sobreviu entre els hereus polítics del *conducator*, car no podem obviar al fet que el president Iiescu disposa de majoria parlamentària gràcies a l'aliança amb els nacionalistes. L'altre pol, l'oposició, reclama una Roma-

nia integrada en el món occidental i fidel a l'economia de lliure mercat. Malgrat tot, previsiblement l'antagonisme entre aquestes dues concepcions contraposades de la identitat romanesa s'anirà suavitzant amb el temps. Els fets semblen apuntar en aquesta direcció: després dels milers de víctimes durant la Revolució del 1989 i les violentes intervencions dels minaires del 1990 i 1991, les actituds d'uns i altres s'han asserenat. Per exemple, al desembre del 1992, els actes commemoratius del tercer aniversari de la Revolució i de protesta contra Iiescu estigueren mancats d'exaltació. I els debats a la televisió romanesa amb antics col·laboradors de Ceausescu i líders revolucionaris del 1989 són d'allò més civilitzats. Tant a Romania com a Bulgària hi ha un consens ampli sobre la necessitat de la democràcia i l'economia de mercat i les diferències potser radiquen fonamentalment en les formes i ritmes d'aplicació de les reformes.

Els conflictes interns i externs derivats de l'existència de minories nacionals a Ro-

mania i Bulgària compliquen el panorama. La comunitat turca (5% de la població) de Bulgària fou sotmesa durant la dictadura comunista de Jivkov a una campanya d'assimilació forçada que incloïa, entre altres mesures, l'obligació d'adoptar cognoms búlgars. Tot i la desaparició d'aquesta repressió amb l'arribada de la democràcia i el paper fonamental fet pel partit que representa la minoria turca, les relacions amb Turquia continuen sent tenses. El tema de Macedònia també enverina les relacions amb altres veïns. No es pot pas descartar una intervenció búlgara en la república ex-iugoslava en l'hipotètic cas que Sèrbia repetís a Macedònia l'estratègia emprada a Croàcia i Bòsnia. Si així fos, Grècia podria també immiscir-s'hi per posar-se de banda de Sèrbia i repetir d'aquesta manera les aliances de la Segona Guerra Balcànica (1913). Cal esmentar l'existència de comunitats gitanes molt nombroses, tant a Bulgària (577.000 membres) com a Romania (470.000).

L'origen de la presència hongaresa a Transilvània es remunta al segle X. De fet, aquesta regió formà part de la corona hongaresa fins que al 1918 s'integrà a Romania. Molts hongaresos n'han emigrat des del 1989 –n'hi queden aproximadament 1.600.000–, però encara constitueixen motiu de fricció entre els governs de Budapest i Bucarest. Els hongaresos es queixen d'actituds com la de l'alcalde de la ciutat romanesa –però amb forta presència hongaresa– de Cluj, que ha prohibit els rètols en llengua magiar.

El govern romanès explota electoralment els temors de la població respecte a un veí amb desitjos redemptoristes. És ben cert que en el partit majoritari de la coalició governant a Hongria (el MDF del primer ministre Antall) s'alcen veus com la del fanàtic Csurka que clamen per la recuperació del territori perdut a la fi de la Primera Guerra Mundial, però la descripció dels hongaresos de Transilvània com a element que amenaça la integritat territorial de Romania és una exageració.

Tots aquests indicatius fan pensar que Romania i Bulgària aniran progressant, més lentament que no el grup capdavanter de l'Europa de l'Est i sense que es puguin descartar del tot futures convulsions polítiques per problemes ètnics. Uns països que foren fortament subvencionats per l'URSS i uns ciutadans acostumats a dependre d'estats paternalistes trigaran a recuperar la iniciativa, però probablement les seves arrels europees els ajudaran, a la llarga, a aconseguir-ho.

Alexandre Muns